

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА РЕЖИСУРИ ЕСТРАДИ І ЩОУ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
КАФЕДРА РЕЖИСУРИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К.Д. УШИНСЬКОГО»
КАФЕДРА ПОЛІТИЧНИХ НАУК І ПРАВА
ПВНЗ «КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ»
ЛУГАНСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

АКТУАЛЬНІ ДИСКУРСИ МИСТЕЦТВА ЕСТРАДИ: ТРАДИЦІЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

МАТЕРІАЛИ

У ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

16 ТРАВНЯ
2025

У науковому збірнику представлено матеріали теоретичних досліджень науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів, здобувачів вищої освіти, в яких висвітлено історичний та практичний досвід в сценічному мистецтві, актуальні питання розвитку мистецтва естради в соціокультурному просторі, теоретичні та практичні аспекти формування професійних компетентностей артистів і режисерів естради, традиції та інновації в мистецьких формах, політичні аспекти в контексті сучасного культурно-мистецького простору.

Редакційна колегія: Голубцова Любов Федорівна – кандидатка мистецтвознавства, доцентка, професорка, завідувачка кафедри сценічного мистецтва ЛДАКМ; Крипчук Микола Володимирович – кандидат мистецтвознавства, доцент, професор, завідувач кафедри режисури естради і шоу КНУКіМ; Мельник Мирослава Миколаївна – кандидатка мистецтвознавства, доцентка, професорка кафедри режисури естради і шоу КНУКіМ; Набоков Роман Геннадійович – кандидат мистецтвознавства, доцент, декан факультету сценічного мистецтва ХДАК; Проноза Інна Іванівна – кандидатка політичних наук, доцентка кафедри політичних наук і права; Шумакова Світлана Миколаївна – кандидатка мистецтвознавства, доцентка кафедри режисури ХДАК.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського національного університету культури і мистецтв
(протокол № 19 від 30 червня 2025 р.)*

Актуальні дискурси мистецтва естради: традиції та європейська інтеграція : матеріали V Всеукр. наук. конф., Київ, 16 травня 2025. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2025. 226 с.

Автори опублікованих наукових матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел і посилання на них. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редакційної колегії та упорядників матеріалів наукових досліджень.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. СЦЕНІЧНЕ МИСТЕЦТВО: ІСТОРИЧНИЙ РАКУРС ТА ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД

Бітков Сергій Васильович

Науковий керівник: Голубцова Любов Федорівна,

МЮЗИКЛ В УКРАЇНІ: ЖАНРОВІ ВИКЛИКИ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ..... 10

Бобко Сергій Володимирович

РОЛЬ ПЛАСТИКИ ЯК ЗАСОБУ ВИРАЖЕННЯ РОЛІ В АКТОРСЬКІЙ МАЙСТЕРНОСТІ..... 14

Буковський Павло Ігорович

Науковий керівник: Крипчук Микола Володимирович

СПЕЦИФІКА АКТОРСЬКОЇ ЕКСЦЕНТРИКИ У ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ АКТОРСЬКОГО ОБРАЗУ 17

Волкова Лідія Львівна

ФУНКЦІОНУВАННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЯ МІФОЛОГЕМ У ВЕСНЯНИХ КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВИХ ДІЙСТВАХ..... 20

Гордєєв Сергій Іванович

УНІВЕРСАЛЬНІ ТЕХНІКИ СУЧАСНОЇ РЕЖИСУРИ АРТПРОЄКТІВ 25

Деркач Світлана Миколаївна

МУЗИКА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПЕРФОРМАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ: РЕЖИСЕРСЬКИЙ ВИМІР 28

Дучук Олександр Сергійович

Науковий керівник: Уланова Світлана Іванівна

АНТРЕПРИЗА ЯК ФОРМА ТА ВИД ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА 33

Ковтонюк Мирослава Юрївна

Науковий керівник: Мельник Мирослава Миколаївна

КОМЕДІЙНИЙ ЖАНР У ТЕАТРАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ: СИНТЕЗ ТРАДИЦІЙНИХ ТА СУЧАСНИХ АКТОРСЬКИХ ПРАКТИК..... 37

Крипчук Микола Володимирович

СМІХОВА КУЛЬТУРА ТА ВУЛИЧНИЙ ТЕАТР: ТЕОРІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ..... 43

Литовченко Арина Миколаївна

Науковий керівник: Крипчук Микола Володимирович

СПЕЦИФІКА МОВЛЕННЄВОЇ ХАРАКТЕРНОСТІ В ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ АКТОРСЬКОГО ОБРАЗУ 47

Нестеренко Олександр Анатолійович

Науковий керівник: Мельник Мирослава Миколаївна

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ МЕХАНІЧНОСТІ РУХУ ЯК ПРИЙОМУ АКТОРСЬКОЇ ТЕХНІКИ У СУЧАСНОМУ ТЕАТРІ 50

Рудник Олександра Олександрівна

Науковий керівник: Деркач Світлана Миколаївна

УКРАЇНСЬКИЙ МЮЗИКЛ ЯК ФОРМА СУЧАСНОГО СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА..... 53

Садлій Вікторія Ярославівна

Науковий керівник: Панасюк Валерій Юрійович

ПРОБЛЕМА ГЕНЕЗИ ВУЛИЧНОГО ТЕАТРУ 58

Соколовський Назар Максимович

Науковий керівник: Деркач Світлана Миколаївна

МУЗИЧНИЙ ФЕСТИВАЛЬНИЙ РУХ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ..... 61

Старостін Антон Павлович

Науковий керівник: Набоков Роман Геннадійович

ПОЧАТОК ТЕАТРАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ ВАСИЛЯ СТУСА 66

Торчинський Анатолій Володимирович

Науковий керівник: Крипчук Микола Володимирович

МЕТАФОРА ЯК ПРОВІДНИЙ ТРОП В ПОСТАНОВКАХ П'ЄСИ «МИНА МАЗАЙЛО» МИКОЛИ КУЛІША 69

Юдіна Вероніка Віталіївна

Науковий керівник: Деркач Світлана Миколаївна

СПЕЦИФІКА ІНТЕРАКТИВНИХ ШОУ-ВИСТАВ ДЛЯ ДІТЕЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 73

РОЗДІЛ 2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МИСТЕЦТВА ЕСТРАДИ В СУЧАСНІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

Гіхонк Алла Юріївна

**ЦИФРОВА СЦЕНА: ТРАНСФОРМАЦІЯ МИСТЕЦТВА ЕСТРАДИ В
УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ 78**

Бакарова Ольга Віталіївна

Науковий керівник: Доколова Альона Сергіївна

**СЦЕНІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ РІЗДВЯНОЇ ОБРЯДОВOSTІ В
МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОЗІ: ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЇ НІМЕЦЬКИХ
ТА УКРАЇНСЬКИХ ТРАДИЦІЙ У МЮЗИКЛІ 82**

Білий Ілля Володимирович

Науковий керівник: Кундереvич Олена Вікторівна

**СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ УКРАЇНСЬКОЇ
МУЗИЧНОЇ ПОП-КУЛЬТУРИ..... 85**

Вакуленко Дарина Юріївна

**СЕМІОТИЧНІ ПРАКТИКИ У СЦЕНІЧНОМУ ДИЗАЙНІ: АНАЛІЗ
СИМВОЛІВ У СВІТОВИХ ШОУ ТА КОНЦЕРТАХ 90**

Гардабхадзе Ірина Анатоліївна

**У ПОШУКАХ КРЕАТИВНОСТІ: ІНФЛЮЕНСЕРИ ТА ЦИФРОВІ
ЗНАМЕНИТОСТІ РЕАЛІСТИЧНОЇ ВІРТУАЛЬНОСТІ..... 93**

Крикуненко Сергій Віталійович

РОЛЬ МУЗИЧНОГО ФЕСТИВАЛЮ «СХЕМА» У ФОРМУВАННІ 98

Кучер Ростислав Станіславович

**ВІЗУАЛЬНІ ЗАСОБИ СЦЕНІЧНОЇ ВИРАЗНОСТІ ЯК ЧИННИК
ПОСИЛЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ВПЛИВУ БЛАГОДІЙНИХ ПРОЄКТІВ
..... 102**

Новік Марія Василівна

Науковий керівник: Приходько Оксана Михайлівна

**ОСОБЛИВОСТІ СЦЕНАРІЮ АНІМАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ У
РОЗВАЖАЛЬНИХ ЦЕНТРАХ..... 107**

Сікалов Ігор Андрійович

**ІНТЕГРАЦІЯ СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА У СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ
ПРОСТІР ХХІ СТОЛІТТЯ..... 112**

Яковлев Тарас Сергійович

Науковий керівник: Баталіна Христина Фрідріхівна

**ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕСТРАДНОГО МИСТЕЦТВА..... 115**

**РОЗДІЛ 3. АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ АРТИСТІВ І РЕЖИСЕРІВ
ЕСТРАДИ**

Шапко Лариса Іванівна

**РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА У ФОРМУВАННІ
ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИПУСКНИКА..... 119**

**РОЗДІЛ 4. ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ МИСТЕЦЬКИХ ФОРМ:
ТРАДИЦІЇ ТА НОВАТОРСТВО**

Агеев Єгор Володимирович

Науковий керівник: Фішер Володимир Михайлович

**ЧОЛОВІЧА ІДЕНТИЧНІСТЬ У ТЕАТРАЛЬНОМУ КАБАРЕ:
МАСКУЛІННІСТЬ, ДЕКОНСТРУКЦІЯ І СЦЕНА ГЕНДЕРНОЇ ГРИ
..... 125**

Білик Олексій Ігорович

Науковий керівник: Голубцова Любов Федорівна

**КУРБАСІВСЬКІ ПРИНЦИПИ В ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОМУ ТЕАТРИ
УКРАЇНИ: НОВІ ФОРМИ, СТАЛІ СЕНСИ 129**

Борисов Артем Юрійович

Науковий керівник: Приходько Оксана Михайлівна,

**МОДЕРНІЗАЦІЯ АКТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ
АНІМАТОРСТВА 132**

Бурлевич Олександр Олександрович

**СПЕЦИФІЧНІСТЬ СТРУКТУРИ КАДРУ В ТЕЛЕШОУ ЦИФРОВОЇ
ЕПОХИ..... 136**

Вигузова Діана Андріївна

Науковий керівник: Крипчук Микола Володимирович

**ІНТЕГРАЦІЯ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ТА ПЛАСТИЧНОЇ
ВИРАЗНОСТІ В ХОРЕОГРАФІЧНИХ ПОСТАНОВКАХ..... 140**

Єгорова Маргарита Олександрівна

Науковий керівник: Приходько Оксана Михайлівна

СЦЕНІЧНИЙ БІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПЛАСТИЧНОЇ 143

Загайко Михайло Миколайович

Науковий керівник: Приходько Оксана Михайлівна

**ПОСТАНОВЧО-РЕЖИСЕРСЬКА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ДРАМАТУРГІЇ КІНЦЯ ХІХ–ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ НА
ПРИКЛАДІ ВИСТАВ КАМЕРНОГО ТЕАТРУ «МАЛАНКА» 147**

Крикунов Ігор Геннадійович

Науковий керівник: Мельник Мирослава Миколаївна

**ГРОТЕСК І САТИРА ЯК ЗАСОБИ ЕТНІЧНОЇ САМОРЕФЛЕКСІЇ В
СУЧАСНИХ ТЕАТРАЛЬНИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ (ЗА ТВОРОМ
М. ГОГОЛЯ «НІЧ ПЕРЕД РІЗДВОМ») 151**

Литвиненко Ілля Дмитрович

Науковий керівник: Уланова Світлана Іванівна

**НОВІ ПРОЧИТАННЯ КЛАСИКИ: РЕЖИСЕРСЬКІ СТРАТЕГІЇ У
ПОСТАНОВКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ
..... 157**

Лобода Богдан Олександрович

Науковий керівник: Хорошилова Аліна Олександрівна

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АКТОРСЬКИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ЯК ЗАСІБ РОЗВ’ЯЗАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ 161**

Місяк Олег Володимирович

Науковий керівник: Сібірякова Олена Олександрівна

**ГУМАНІСТИЧНА ФОТОГРАФІЯ ЯК ЗАСІБ ВІЗУАЛЬНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ЕМПАТІЇ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ..... 167**

Набоков Роман Геннадійович

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ІВЕНТ-РЕЖИСУРІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ
СУЧАСНИХ КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК..... 172**

Никоненко Руслан Миколайович

**СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ЧЕРЕЗ МИСТЕЦТВО: ТЕАТРАЛЬНІ
ІНІЦІАТИВИ В ЗОНІ КОНФЛІКТУ 178**

Печеранський Ігор Петрович

**СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ У ПРОЄКЦІЇ ТЕХНОЛОГІЧНИХ
ІННОВАЦІЙ: KEYС VR 181**

Попсуй Олександр Олександрович

Науковий керівник: Уланова Світлана Іванівна

**ТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ СЦЕНОГРАФІЇ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ
ПОСТАНОВОЧНОГО ПРОЦЕСУ 186**

Рибальська Дар'я Олексіївна

Науковий керівник: Капустянська Олена Миколаївна

**ПРОБЛЕМИ ТРАДИЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙ МИСТЕЦЬКИХ ФОРМ В
УМОВАХ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ХУДОЖНЬОГО
МИСЛЕННЯ 190**

Собикін Павло Володимирович

Науковий керівник: Голубцова Любов Федорівна

**МАРКЕТИНГ ЯК СЦЕНА: ДРАМАТУРГІЧНА МОДЕЛЬ
РЕКЛАМНОЇ КАМПАНІЇ 193**

Тітієвська Лідія Сергіївна,

Науковий керівник: Хорошилова Аліна Олександрівна

**ПРОФЕСІЙНІ ЯКОСТІ АКТОРА У ВИМІРАХ ВИМОГ СУЧАСНИХ
УКРАЇНСЬКИХ ТЕАТРАЛЬНИХ ПРАКТИК 197**

Томак Олександра Геннадіївна

Науковий керівник: Сорока Іван Іванович

**ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ У СВІТОВИЙ
КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР..... 200**

Яковлев Тарас Сергійович

Науковий керівник: Баталіна Христина Фрідріхівна

**ІНТЕГРАЦІЯ СЦЕНІЧНОГО ТА АУДІОВІЗУАЛЬНОГО
МИСТЕЦТВА ЗА УЧАСТІ ІІІ: ФОРМУВАННЯ ГІБРИДНИХ
ЖАНРІВ 204**

РОЗДІЛ 5. ПОЛІТИЧНІ АСПЕКТИ В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРНО- МИСТЕЦЬКОМУ ПРОСТОРІ

Бойко Валерія Андріївна

**СЦЕНІЧНЕ МИСТЕЦТВО ЯК МЕДІУМ КУЛЬТУРНОЇ ПАМ'ЯТІ В
УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: РЕЖИСЕРСЬКІ СТРАТЕГІЇ НА МЕЖІ
РЕАЛЬНОСТІ Й ХУДОЖНЬОЇ МЕТАФОРИ 208**

Мельник Мирослава Миколаївна

**ПОЛІТИЧНА ПАРОДІЯ ЯК ФОРМА ПЕРФОРМАТИВНОГО
МИСТЕЦТВА В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ ПОЛЯРИЗАЦІЇ 212**

Наумкіна Світлана Михайлівна

**ІННОВАЦІЙНІ ПОЛІТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ
СКЛАДНИХ СОЦІАЛЬНИХ ВЗАЄМОДІЙ..... 216**

Островська Марина Василівна

**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗА
ДОПОМОГОЮ СЦЕНІЧНОЇ ОБРАЗНОСТІ..... 219**

Проноза Інна Іванівна

**ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА У ВИМІРАХ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ
..... 222**

*Проноза Інна Іванівна,
кандидатка політичних наук, доцентка,
доцентка кафедри політичних наук і права
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К.Д. Ушинського
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2683-0630>*

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА У ВИМІРАХ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ

У сучасному демократичному світі, де суспільства стикаються з політичною фрагментацією, глобалізаційними викликами, гібридними загрозами та інфляцією цінностей, громадянська освіта виступає як необхідна основа для формування відповідального громадянина. Україна, перебуваючи у стані війни, перебудови суспільних відносин та пошуку нової культурно-політичної ідентичності, особливо потребує глибокого осмислення потенціалу громадянської освіти в міждисциплінарному вимірі, зокрема – в контексті культурної політики. Це дозволяє поєднати ціннісний компонент освіти з інструментами впливу культурного середовища на політичну соціалізацію.

Під громадянською освітою в широкому значенні розуміють процес формування у громадян знань, навичок, мотивацій і цінностей, необхідних для активної, відповідальної участі у житті демократичного суспільства. Вона передбачає розвиток таких компетентностей, як правова обізнаність, розуміння принципів демократії, повага до прав людини, критичне мислення, політична активність, здатність до міжособистісного діалогу та толерантність [1]. Громадянська освіта є не лише освітнім процесом, а й потужним соціокультурним механізмом трансляції політичних норм, символів і наративів.

Культурна політика, як система державних та громадських практик, спрямованих на збереження, розвиток і модернізацію національної культури, виступає впливовим каналом для реалізації громадянської освіти [2]. Мистецькі події, музейні проєкти, урбаністичні інсталяції, публічні простори пам'яті,

театральні перформанси та інші форми культурної експресії не лише відображають суспільні цінності, а й формують уявлення громадян про політичну реальність. Особливої актуальності набуває це в умовах боротьби за інформаційний суверенітет, протистояння пропаганді та зміцнення політичної ідентичності через культурну дипломатію та мистецьке осмислення історичного досвіду.

На перетині громадянської освіти та культурної політики постає унікальний простір формування громадянських компетентностей через естетичні, символічні та наративні засоби. Участь у культурних подіях, що несуть демократичний меседж, сприяє не лише емоційному залученню, а й глибшому осмисленню цінностей свободи, гідності, солідарності. Наприклад, мистецькі акції, присвячені темам пам'яті про жертв тоталітаризму чи Революції Гідності, виступають як освітні простори для формування критичної історичної свідомості та розуміння механізмів політичної трансформації.

На тлі війни та культурного спротиву російській агресії громадянська освіта дедалі більше реалізується не через шкільні підручники, а в музейних просторах, арт-резиденціях, культурних центрах, через документальні фільми, художню літературу, мурали, музичні проекти. Усе це стає дієвими інструментами символічного утвердження української суб'єктності та передачі громадянських настанов новим поколінням [3]. Культурна політика в цьому сенсі набуває функції національного безпекового щита, де освіта – це не лише знання, а й ідентичність.

Отже, синергія громадянської освіти та культурної політики формує нову якість політичної культури, що ґрунтується на внутрішній свободі, повазі до прав людини та готовності до політичної участі. Вона сприяє демократизації суспільства, запобігає культурній ізоляції та політичному радикалізму, дозволяє будувати мости між поколіннями та різними соціальними групами. Саме через поєднання освітнього змісту й культурного впливу можливо формувати критично мислячого, етично вмотивованого громадянина, здатного діяти в умовах постправди, війни та політичних маніпуляцій.

Таким чином, громадянська освіта у вимірах культурної політики – це не лише наукова концепція чи державна програма, а жива практика, що дозволяє перетворити культурне середовище на простір демократичного формування особистості. Її цінність полягає в тому, що вона працює на рівні глибинних смислів, стимулює емоційне включення й утверджує гуманістичні цінності в суспільному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бобрицька В.І. *Феномен громадянської освіти у філософському, соціальному та освітньому контекстах*. Discourse. 2019. URL: <https://www.journal-discourse.com/en/catalog-of-articles/2019-year/2019-y-11-3/the-phenomenon-of-civic-education-in-the-philosophical-social-and-educational-contexts> (дата звернення: 28.04.2025).
2. Філіна Т.В. *Культурна політика держави в системі забезпечення культурних потреб людини*. Grail of Science. 2021. URL: https://www.researchgate.net/publication/356053484_KULTURNA_POLITIKA_DERZAVI_V_SISTEMI_ZABEZPECHENNA_KULTURNIH_POTREB_LUDINI (дата звернення: 28.04.2025).
3. Центр Разумкова. *Сучасний стан, пріоритети та перспективи розвитку системи громадянської освіти в Україні*. 2023. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/12/18/2023-POLIT-OSVITA.pdf> (дата звернення: 28.04.2025).